

Քիւրտերուն կամ Մակեդոնացւոց հետ, նոյն իսկ ի հարկին՝ դարձեալ Թուրքերու հետ, հրաւիրելու համար գործակցութեան մը որ կարենայ նպաստել մեր դատին յաջողման։ Առ այժմ, օրուան պահանջը՝ այս յեղափոխական հոսանքացութեանց Գոնկրէն է։ Դանակցութիւնը անգնահատելի ծառայութիւն մը պիտի մատուցանէ հայկական դատին՝ հզօր աջակցութիւն մը բերելով այդ քաղաքարին իրագործման։

Ա. ՉՕՊԱՆՆԱՆ

ԱՂՊԱՆԵՐԷՆԵ ՈՒ ՀԱՅՆԵՐԷՆԵ

Ծանօթ է արդէն այն աւանդութիւնը Սերպոյ մէջ թէ, Ալբանիացիք Հայաստանի կողմերէն գաղթած եկած են իրենց այժմ գրուած երկիրը որուն տուած են իրենց անունը, անուն մը որ երեսանց դատելով՝ մեծ նմանութիւն կը ցուցնէ Աղուան ցեղանունին հետ։ Ընկէ նաեւ առաջարկուած է նոյնանցնել Ալբանիացիները Հայոց ծանօթ եւ երբեմնի դրացի Աղուաններուն հետ (թ. ու վ. արտասանուած, ինչպէս Արուաստան, Արարտան եւայլն)։ Ինքնին զբօսարութիւն մը չներկայացնել կոյկաւէ մինչեւ Ալբանիա ցեղի մը կամ իր մէկ հատուածին տեղափոխումը, որովհետեւ պատմական համանման օրինակ մը ունինք Հոնքրու տեղափոխութեան մէջ՝ կոյկաւէն Եւրոպա, եւ անկարելի չէ որ Հոնքրու կոյկաւ նախնի քնակութեան մօտ գտնուող Աղուաններէն հատուած մըն ալ Հոնքրու հետ կամ անոց հետեւելով անցած ըլլան Եւրոպա։ Բայց այս ամէրը հարեւանցի հանգիստութիւններ են զիս օրոք զուտ վարած կը մնան սասնց աւելի զօրեղ փաստերու օգնութեան։ Լեզուաբանական փաստեր կրնային մեծ նպաստ մը բերել այս հարցին լուսաւորման։ Եւ ահա այս պատճառով է որ կ'արժէ ոչ դարձնել Ալբանիերէն մէջ գոյութեան կարգ մը հայ բառերու որոնց ցուցակը գտարեւ։ Անչուշտ հարցը լուծուած չըլլար բոլորովին, զի այդ բառերէն մեծ մասը կը գտնուին բոլոր նշխարական լեզուներու մէջ եւ կրնան հասարակաց ծագումէ մը երկու լեզուներուն մէջ անկասարկ մտած ըլլալ։ Բայց շատ հեղքաւորուծ ձեւին նոյնութիւնը աւելի մօտաւոր կապ մը մասնանիչ ընել կը թուի, փոխառութիւն մը որ դրացութեամբ, սերտ յարաբերութիւններով կրնայ բացատրուիլ։ Ինչ որ այս ըլլայ, կ'որժէ լեզուաբաններու եւ լեզուաբանական

բուռն ուշադրութիւնն հրաւիրել սոյն խիստ չափեկան հարցին վրայ։

1. Ar (անդ, որտ) Հայ՝ ար-ար-ք, ար-տ, ար-ա-հետ
2. Boukhar (Ֆինելոյ) Հայ՝ բուխեր-իկ
3. Gadz (կայծ, կրակ) Հայ՝ կայծ (որ «կած» կ'արտասանուի)
4. Dhalé (կաթէն տոնուած հեղուկ, վրայէն հումսերը չանուած) Հայ՝ դայ (ժօր մը առաջին կաթը, դեղնորակ)։
5. Dham (ախոյ) Հայ՝ առամն
6. Dheré (շեղի) Հայ՝ դառն
7. Dzan (ուսնիմ, գիտեմ) Հայ՝ ծանեայ, ծանօթ
8. Err (մթութիւն) Հայ՝ երբ
9. Ze, zan (ձայն) Հայ՝ ձայն (որ «ձան» կարտասանուի)։
10. Zok, zogou (Թառն, Թառնի ձագ) Հայ՝ ձագ
11. Im, yim (իմ) Հայ՝ իմ
12. Kam (եմ, ունիմ, օժանդակ բայ ապուռնի կազմող) Հայ՝ կամ
13. Kanep (կանեփ) Հայ՝ կանեփ
14. Karr (կառք) Հայ՝ կառք
15. Keléph (պատան) Հայ՝ կեղեւ
16. Koské (սոկի) Հայ՝ սոկի որ նաւանորէն սկզբնաբար եղած է «կոսկի»։
17. korité (նաւակ) Հայ՝ կուր
18. Mbare (բաւ, բարի) Հայ՝ բարի
19. Myvergoule (մառախուղ) Հայ՝ մառախուղ
20. Mis (միս) Հայ՝ միս
21. Mouré (հիւսիսի ծով) Հայ՝ մորիկ
22. Mourk (մուր, սեւ) Հայ՝ մուրջ (աղջ-ամուրջ)
23. Ourth (պատատուկ) Հայ՝ որթ
24. Paké (քիչ) Հայ՝ պակաս
25. Pyése (մաս, բաժին) Հայ՝ բաժին
26. Plur (անտառ) Հայ՝ պուր-ակ
27. Siri (սեռ, տեսակ) Հայ՝ սեր-իկ
28. Sküre (պնակ) Հայ՝ սկուսառակ
29. Zus (սուղանեմ) Հայ՝ սուղանեմ
30. Sour (ջուր) Հայ՝ ջուր
31. Tsitse (ձեծ) Հայ՝ ձեծ

Գ. ՓԱՌՆԱԿ

Հարցը զոր կը յարուցանէ Փառնակ, շատ չափեկան է մէկէ աւելի տեսակէտներով։ Ալպանացիք եւրոպական Թուրքոյ մամնէն առոյգ ցեղն են։ Խոր տղիւթութեան մէջ թաղուած, ազգային քաղաքակրթութիւն մը չեն կրցած զարգացնել։ Բայց Օսմանեան պետութեան տրուած են բազմաթիւ մեծ դէմքեր (գրագէտներ՝ Ինչպէս Քէմալ պէն, զինուորականներ՝ Զադաքա-գէտներ, եւն)։ Մէհմեմէտ Ալի, զոր Ա. Յրանս «Թուրք Նախնիներ» անուանեց, Ալպանացի

էր • Այժմ իրենց մէջ ալ արթնցած է ազգայնական ոգին, եւ կ'ուզեն ինքնավար Ալպանիա մը հաստատել, վերականգնանցնել եւ զարգացնել ալպաներէն լեզուն, հիմնել ազգային գրականութիւն մը • իրենց հայրենասէր գործիչներէն մին, Տէրզիշ Հիմա, տարիներէ ի վեր կը յիշատարակէ « Ալպանիա » անուն ամսագիր մը՝ նուիրուած ալպանական դատին, եւ հաճողով կ'իմանամ որ քիչ ատենէն այդ եռանդուն գործիչին խնամքով պիտի հրատարակուի Ալպանացոց ժողովրդական երգերու հաւաքածու մը՝ ֆրանսերէն թարգմանութեամբ • Պ. Հիմա միշտ մեծ համակրութիւն ցոյց տուած է զէպ ի Հայերը եւ հայկական գաղտն • Աւելորդ իսկ է ըսել թէ որքան մեր ուշադրութեանն եւ համակրութեանը արժանի է ալպանական շարժումը • Եթէ ալպանո-հայ հին սերտ յարաբերութեանց վարկածը զոր ի հանդէս կը բերէ Փառնակ, ապացուցուի, փոխադարձ համակրութեան զօրաւոր պատճառ մը • Իսկ կ'աւելնայ • «Ալպանիա» ի տերթին թիւին մէջ սուկայն, Պ. Հիմայի մէջ ատենաբանութիւնը կը ձգտի ապացուցանել թէ Ալպանացիք կը սերին Յոյներէ առաջ Յունաստանը բնակաւորող Պեղասգեաններէն, ու Աղեքսանդր Մակեդոնացին ու Պիւտոսը Ալպանացիներ կը համարի • Այդ պարագային ո՛ր կը մնայ Ալպանացոց եւ Աղեքսանդրու նոյնացումը • Եւ ի՞նչպէս բացատրել ամենատարրական բառերու մէջ հայերէնի եւ ալպաներէնի ցոյց տուած նմանութիւնը, կարելի է ըսել նոյնութիւնը • Թրեւեւ պէտք ըլլայ նմանութիւնը որ Աղուանիերը մէկ ճիւղն են Ալպանացոց, գագած Արեւելք հաստատուած, եւ որոնց հետ մեր ազգը ունեցած այնքան երկաւրատեւ մտերմական յարաբերութիւնները Ամէն պարագայի մէջ, հարցը կարեւոր է եւ հետաքրքրական, եւ կ'արժէ որ մեր ազգային գործիչները անոր վրայ ուշադրութիւն դարձնեն՝ քաղաքական տեսակէտով, իսկ մեր բանասերները՝ գիտական տեսակէտով •

Ա. Ջ.

ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ ՊՈԼԻՏԻԿՈՍ

Անոր համար որ օր մը մեր ազգային ու գրական ժամանակակից կեանքին պատկերը պիտի ուզէ գծել, Արփիար Արփիարւանի ղեկը ամենէն դժուարը պիտի ըլլայ Նկարելու • Իրեն ի նպաստ ըսելու շատ բան կայ, — մեր գրականութեան մէջ իր սեղը ընդարձակ է եւ կարեւոր, — բայց և՛ ո՛րքան բան իրեն ղեկ • Այն չարածճի պարկը որ հսկած է իր օրորոցին վրայ, անոր մէջ թափելով քանի մը ամենասիրուն ձիւրքեր, անոնց հետ հոս սողունկեցուցած է նաեւ ծանր թերութիւններ, որոնց մին, գլխաւորը, — նկարագրի պակասը, կամ թիթեւսոյիկութիւնը, — կ'եղծանէ յաճախ ինչ հրապոյր որ ունին այդ ձիւրքերը • Եթէ իր այդ մտաւոր բարդ կազմուածքով, Արփիարեան նախընտրած ըլլաւ քամին գրագէտ մը, ֆանթեզիսթ մը ըլլալ սուկ, ոչինչ պիտի ունենանք իրեն մեղադրելու • Իր թիթեւութիւնն իսկ յատկութիւն մը պիտի դառնար, — ինչպէս որ է իր զուտ երգիական էջերուն մէջ • Բայց Արփիարեան ուզած է ժողովրդի առաջնորդ ըլլալ, հրապարագրի զեր կտտարել, ու թիթեւութիւնը հոտ տկարութիւն մըն է, յաճախ՝ յանցանք, ու մերթ՝ նոյն իսկ տճիւր •

Բմածին գրագէտէ մը շնեք պահանջեր հողմէական ամբողջութիւն մը նկարագրի, սկզբնաճիւղներու կուռ հաւատարմութիւն, կը սպասենք որ մեղ հմայէ իր հեգնութեան կամ խանդադատանքի ըողպեղան շողեւններովը, եւ իր փոփոխականութիւնները հրապոյր մը աւելի կրնան ըլլալ իր գործին • Բայց հրապարակագիր մը պարտաւոր է համոզուած մարդ մը, սկզբնաճիւղներու վրայ կատակ չվերցնող միտք մը, « լուրջ » խառնուածք մը ըլլալ, Հասկանալի է որ նոյն իսկ հրապակագիր մը կարծիք փոխեմարդս սխալական էակ մըն է, եւ երբ նոր ապացոյցներ կը հաստատեն կարծիքը մը սխալութիւնը, ագին մարդը պարտաւոր է փոխել իր կարծիքը • Բայց լուրջ մարդուն մօտ այդ փոփոխութիւնը կը կատարուի մեծ ճիգով մը, հին ու նոր փաստերուն միջեւ դժուակ պայքարէ մը յետոյ, եւ փոփոխութեան պատճառ